

Későrokókó kastélyok hangszerunikumai

Violino, viola da gamba, viola da bordone, viola da spalla, violetta marina, viola pomposa, violino piccolo. . . A terjedelmes violacsalád tagjai a barokk idején mintha már eltűnőben volnának a zenei életből. A korabeli és későbbi, briliáns technikájú koncertművészek, Corelli, Veracini, Vivaldi, Locatelli, Tartini, Torelli, Campagnoli, Rolla, Viotti, Ola Bull, Niccolò Paganini, Rappoldi, Weiniawski, a tökéletesített típusokat, a hegedűt, a brácsát kedvelik meg és popularizálják inkább. A hangszer klasszicizálódása talán csak család parányait kíméli meg az eltűnéstől, pár emberöltőnyi időre: így éli csöndes utóvirágzását a rokokó idején a tanzmestergeige, a pochette d'amour, a pochette, a violino di ferro; a táncmesterhegedű, a kis szerelemhegedű, a zsebhegedű, a szöghegedű... Speciális rendeltetésű unikum valamennyi, szóló és zenekari szereplésre nem nagyon alkalmas. A kis szerelemhegedű zengése remegő, megindult, aggódó, alighanem a neve is innen ered. Sajátos hangszínét kettős húrozatának köszönheti, a felső bélhúrokat lent, a hangszer korpuszánál fémhúrok kísérik, finom rezonálással, szenzibilisen. A francia kastélyok familiáris hangszere lehetett főleg, de talán a korabeli táncmesterek segítője is a zeneirodalom szerint, a menüett, a carmagnole, a passepied, az ecossaise a cotillon, a quadrille betanításánál, a dallam, a tempó jelzésével. . . Vérébeli táncmesterhegedűnek azonban a pochette számított ekkoriban. Parányi, hol három, hol több húros hangszer volt, kényelmesen befért a táncmesterek zsebébe. (Elnevezésének kettőssége (*táncmesterhegedű és zsebhegedű*) alighanem innen ered.) Halk, halvány, törékeny hangjához többnyire különleges, díszes, drága kiállítású külső társult. Elefántcsontból készített faragások, teknőcpáncél berakások, gyöngyház, gyöngyös intarzia. A zsebhegedűk zöme igazi iparművészeti remekmű volt, a rokokó paloták és polgári szalonok ékszere... A violino di ferro, a szöghegedű, félhold formájú hangszerdoboz, három lábon álló, vízszintes. A hangszerbe a félhold íve mentén csökkenő magasságú és vékonyodó szegeket ékeltek bele, ezeket erős szálú gyantázott vonó szólaltatta meg. Hogy le ne csússzon a vonó, a szegek fölött fémkorlát futott. A szöghegedű a leírások szerint, szolmizációs segédeszköz volt elsősorban. Hangja finom, törékeny, halvány, leheletszerű, illanó, éteri. E különleges színezetet erősítendő, egy pár szöghegedűbe egy egészen kicsi szeget is ékeltek, amely az alapskálánál több oktávval magasabban szólalt meg. A Violino di ferro hangszíne egy későbarokk hangszerunikumra, az üvegharmonikára emlékeztetett állítólag. Ennek sebesen pördülő, pedállal pörgetett üveglapjait megnedvesített ujjakkal szólaltatták meg. Wolfgang Amadeus Mozart Adagiot és két kamarazenei művet írt üvegharmonikára. A romantika idejére azonban az üvegharmonika is, és az összes említett parányi unikum is végérvényesen eltűnt a muzsika megváltozott világából.

IRODALOM. Catalogue of the Stearns Collection of musical instruments. By Albert A. Stanley, Michigan 1918. Grove's Dictionary of Music and Musicians, London 1966. Musiklexikon, Leipzig 1966. Horst Seeger munkája. Grosses Lexikon der Musik. Norman Lloyd munkája. Régi hangszerek. Budapest 1969. Gábr György munkája.